

International Journal of Academic Value Studies

ISSN : 2149 - 8598
www.javstudies.com

International Journal of Academic Value Studies, 2016 / 2 (3): 48-55.

Türk Siyasi Hayatında Merkez-Çevre İkilemi: Milli Nizam Partisi (MNP) Örneği

Arş.Gör. İsmail DURSUNOĞLU¹

¹ Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, idursunoglu@bayburt.edu.tr

Öz

Merkez-Çevre yaklaşımı Türkiye’de yaşanan siyasal ve sosyal değişimi yapısal düzeyde ve sistematik bir şekilde açıklayabilmek için kullanılan araçlardan birisidir. Bu çerçevede kaleme alınan çalışma iki başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak Türkiye’de merkez-çevre ilişkisi teorik olarak belirtilmiş, ikinci olarak da Milli Nizam Partisinin (MNP) yer aldığı eksen ortaya konulmuştur. Çalışma 1970’ler de ortaya çıkan ve günümüz Türkiye’sinde merkeze yerleşmiş olan muhafazakar “çevre”nin başlangıç partisi MNP’in Türk siyasetindeki görünümünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma da yöntem olarak, teorik verilerin yanısıra, dönemin ilgili isimlerinin söylemleri üzerine de yoğunlaşmış ve MNP’nin çevre ekseninde yer aldığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Merkez-Çevre, MNP, Siyasal İslam, Necmettin Erbakan

JEL Kodları : D72, P48.

Center-Periphery Dilemma in Turkish Political Life: Milli Nizam Partisi (MNP) Example

Abstract

Center-periphery approach to political and social change taking place in Turkey is one of the tools used to describe the structural matrix and in a systematic manner. Work penned in this context consists of two components. First, the center-periphery relationship expressed theoretically in Turkey, second in the Milli Nizam (MNP) was introduced as the axis takes place. The study appeared in the 1970s and today’s conservatives who settled in central Turkey “periphery” of the initial batch of MNP is intended to demonstrate the appearance in Turkish politics. For the study, as well as theoretical data, which also focused on the rhetoric of the relevant period and is expressed as MNP’n the names included in the periphery axis.

Key Words: Center-Periphery, MNP, Political Islam, Necmettin Erbakan

JEL Classification: D72, P48.

1. GİRİŞ

Merkez-çevre yaklaşımı, Türk siyasi hayatının yapısını, bugüne kadar süregelen gelişmeleri, ilgili alandaki değişim ve dönüşümleri açıklarken kullanılan yöntemlerden birisidir. İttihat Terakki’den günümüze hemen hemen tüm siyasi partilerin kendi pozisyonlarını belirlerken referans olarak kullandıkları merkez-çevre söylemi bugünde siyasi çevrelere kaynaklık sağlamaktadır. Batı’da siyasal ve sosyal yapının belirleyiciliğinde var olan sınıflar ve bu sınıfların mücadelesi, Türkiye’de fazlaca görülmemekte bu da yöneten-yönetilen çerçevesinde

bir siyasi anlayışı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Türk siyasetindeki iki temel çizginin (merkez-çevre) varlığını bu noktada değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye’de 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi milli görüş hareketinin ilk partisidir. Genel başkanlığını Necmettin Erbakan’ın yaptığı parti 1971 yılında kapatılana kadar “milli ve manevi kalkınma” söylemi ile siyaset sahnesinde yer almıştır. Daha sonra bu hareket tarafından farklı isimler altında partiler kurulmuş ve siyasi faaliyet sürdürülmüştür. Bu çalışma, merkez-çevre yaklaşımının teorik altyapısını ortaya koyduktan sonra Milli Nizam Partisi’ni bu ekseninde incelemektedir.

2. TÜRKİYE’DE MERKEZ-ÇEVRE İLİŞKİSİ

Siyaset literatürüne E. Shils tarafından kazandırılmış olan merkez çevre yaklaşımı, her toplumun bir merkezi ve bir de çevresi olduğu düşüncesinden hareketle geliştirilmiştir. Toplumu yönetenlerin dayandığı değer, sembol ve inanç düzeninin belirleyicisi konumundaki merkez, mekan ve kurumların oluşturduğu fiziki özelliklerden daha çok değer ve inançların oluşturduğu tinsel özelliklerden beslenmektedir. Merkezin dayanak noktası olarak kabul edilen bu tinsel özellikler, merkeze ve dolayısıyla da merkezin iktidarını kullananlara kutsiyet atfedilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu kutsiyet, sahip olunan otoritenin kaynağını oluşturmakta ve bu otoriteden doğan bir takdir edilme arzusunu beraberinde getirmektedir (Shils, 2002:88). Merkezin sahip olduğu değerler ve bu değerlere dayanan kurumların kendi içinde bir bütünsellik taşıdığı iddia edilse de toplumun bütün kesimlerinin bu değer ve kurumları tamamen benimsemesi söz konusu değildir (Shils, 2002:88). Toplumdaki seçkin kesim ve devlet, merkezin iktidarını kullanması hususunda anahtar konumundadır. Merkezin sahip olduğu değerlerin topluma benimsetilmesi ve geleceğe aktarımını sağladığı düşünülen devlet, seçkinler tarafından kullanılmakta olan etkili bir araçtır. Shils’e göre, çevrenin merkezin değer sistemini benimsemesi için bütünleşmiş bir ekonomik sistemin varlığı kentleşmenin ve eğitim imkanlarının toplumun geniş kesimlerine yayılması ile toplumun farklı kesimlerinin birbirleriyle daha fazla temas geçmesi gerekmektedir. Bu tarz toplumlarda merkezi değer sistemi çevre tarafından daha kolay kabul görmekte, böylece toplumsal karşı karşıya gelmeler, toplumsal ilerlemenin dinamik unsuru olabilmektedir (Gülener, 2007:38).

Mardin’e göre “her toplumun bir merkezi vardır bu merkez, toplumun siyasal ve yönetsel tüm araçlarını kendi elinde bulunduran azınlık/seçkin bir kitleden oluşmaktadır. Bunun yanında bir de çevre vardır. Çevre, toplumun çoğunluğunu oluşturan fakat yönetsel alanın ve iktidar alanının dışında kalan bir kesimden oluşmaktadır. Türkiye’de 1923 itibariyle “merkez”i oluşturan unsur kemalist ideoloji ve onu benimseyen seçkin zümre olmuş; “çevre”yi oluşturan unsur ise müslümanlar, kürtler, azınlıklar ve bilimum “merkez-dışı” etnik veya kültürel gruplar olmuştur (Ekinci, 1).

Türk siyasi yaşamında islami akım daima özgün ve önemli bir konumda yer almıştır. Osmanlı devlet yapısının temelini oluşturan padişah-ulema-kapıkulu üçgeninde, islami kanadı temsil eden ulema sınıfıdır. Tanzimat’la başlayan batılılaşma hareketleri, kendi karşıtını tepkisel olarak islami çevrede yaratmıştır. Batının kültürel değerlerinin üst merciler tarafından kabul edilmesi bazı eğitim ve devlet kurumlarının batı örneklerine benzeme çabaları, kısacası toplumun modernleşme eğilimleri islami düşüncenin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu muhalefet toplumun alt katmanlarına kadar ulaşarak varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. İslami düşünce ve ona bağlı olan siyasi söylem, Osmanlı’nın son döneminde ve Cumhuriyet’te de devam etmiştir. 31 Mart Ayaklanması, Şeyh Sait İsyanı, Menemen Olayı vb gelişmeler batılılaşma hareketine karşı islami temelli başkaldırıları olmuştur (Çavdar, 1995:224).

İslam Birliği anlamındaki İttihad-i İslam ya da Panislamizm terimi, Osmanlı basınında II. Meşrutiyetten çok daha önceleri tartışmaya açılmış bir kavramdır. İlk defa Hürriyet’in 1869 yılındaki bir makalesinde yer alan terim, özetle müslümanların çözülmesine karşı tek çözümü

Osmanlı çatısı altında bir islam birliğinde görmektedir (Uzun 2013:313). Sonraki dönemde aydınların siyasi alanda reform yani meşrutî idare isteği, padişah ve maiyetinin Yeni Osmanlılık siyasetini gerçekleştirme arzusu ve yabancı devletlerin baskısıyla birleşince II. Abdülhamid 23 Aralık 1876 yılında Kanun-i Esasiye'yi ilan etmiştir. Bu olay I. Meşrutiyet olarak adlandırılmış ve 1908 yılına kadar devam eden bir sürecin başlangıcı olmuştur. I Meşrutiyet vatandaşlara bir takım haklar sağlıyor, mebusan ve ayanlardan oluşan bir parlamentoyu tanıyor ancak padişahın yetkilerine hiç dokunmuyordu. Padişahın meclis üzerindeki özgür ve yetkin tasarrufunun bir sonucu olarak 1877 yılında ilk defa toplanan meclis bir yıl sonra padişah tarafından dağıtıldı. 1877-1908 yılları arasında Sultan Abdülhamid mutlak iktidarını kurarak imparatorluğu istibdadı altına aldı (Karpaz, 2010:99).

I.Meşrutiyet'in sekteye uğratılmasından sonra, imparatorluk sınırları içinde, dış memleketlerde gizli cemiyetler kuruldu ve bunlar zamanla Jön Türkler olarak tanındı. Birincil amaçları Kanun-i Esasiye'yi tekrar yürürlüğe koymak olan bu kişiler, İbrahim Temo'nun İstanbul Askeri Tıbbiye Mektebi'ndeki gizli derneğini örnek alarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurdu. Bu dönemde tarihler 1889'u gösteriyordu (Karpaz, 2010:100). Genç Türk hareketinin ortaya çıktığı yıl olan 1889 ile güçlenmiş olduğu 1896'ya kadar olan süreç arasındaki kurucuları ve ilk üyelerinin etnik kökenlerine bakıldığında, 20 kişiden oluşan bu grubun, 7'si Balkanlar'dan, 4'ü Kafkasya'dan, 3'ü Ege'den, 2'si İstanbul'dan, 2'si Arap, 2'si Kürt olduğu görülmektedir. Yedi kişiden oluşan gerçek kuruculardan hiçbiri de Osmanlı Türklerinden değildi (Uzun, 2013:33).

Çeşitli memleketlere dağılmış olan bütün Jön Türk taraftarlarını tek çatı altında toplamak ve ortak hareket mekanizması oluşturmak için 1902 yılında Paris'te gizli bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda ihtilale yabancı yardımlarının ve ordunun katılıp katılmaması konusunda tartışmalar yaşandı. Bunun gerekli olduğunu düşünen Prens Sebahattin ve arkadaşları Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni kurdular. İhtilalde ordunun ve dış yardımların rolünün olmaması gerektiğini savunan Ahmet Rıza ve taraftarları ise cemiyetin adını Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti olarak değiştirdi. Böylece cemiyet Jön Türkler'in en ileri gelenlerinin örgüt çatısı haline geldi (Karpaz, 2010:100).

Ahmet Rıza ve ekibinin 1906 yılında Selanik'te subay ve devlet memurlarının oluşturduğu Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile birleşmesi kendi cemiyetini güçlendirdi. Bu olaydan sonra Jön Türkler gerek müslümanlar gerekse hristiyanlar arasında destek bulmaya başladı. Hristiyan azınlıklar kurulacak meşrutî idare sayesinde ulusal bağımsızlıklarını kazanacaklarını ümit ederek İttihat Terakki'yi desteklemişlerdi. Nihayet padişaha karşı yürütülen mücadelenin sonucunda 1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edildi (Karpaz, 2010:100).

Batı karşısında duraklama ve gerileme sürecine giren Osmanlı'da, meşruiyeti klasik kaynaklardan beslenen padişah otoritesi zayıflatmış ve otorite seçkinci kamu bürokrasisine geçmiştir. Ülkede siyasal iktidarı ele geçiren seçkinci kamu bürokrasisi kendi iktidarını geleneksel meşruiyet kaynaklarından farklı kaynaklara dayandırma çabası içine girmiştir. Seçkinci kamu bürokrasisi Fransız Devrimi'nin etkisiyle parçalanma sürecine giren devleti kurtarmayı öncelikli amaç olarak kabul etmiş ve bu kapsamda dönemsel olarak farklı siyaset tarzları geliştirmiştir. Seçkinci kamu bürokrasisi devleti parçalamaktan kurtarabilmek için sırasıyla Osmanlılık, İslamcılık ve son olarak da Türkçülük düşüncesi temelinde siyasi bir yaklaşım benimsemiştir. Siyasal iktidar gerek bürokrasinin genel özelliği ve gerekse de ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü koşullar gereği merkezileşme eğiliminde olmuştur. Göç ve nüfus mübadelesi aracılığıyla Anadolu coğrafyasındaki Türk nüfusu artmıştır. Türk nüfusun artışı ve uluslaşma sürecine girilmesi, Türkçülük düşüncesinin ülke siyasetindeki önemini artırıcı bir etki yapmıştır. Batı karşısında yenilgiyi kabullenen ve bu yenilginin en önemli nedeni olarak dini gören seçkinci kamu bürokrasisi, dinin aynı zamanda amaçlanan toplumsal dönüşüm ve kendi iktidarı için potansiyel bir tehlike olduğunu düşünmüş ve laiklik

düşüncesini merkeze alan baskıcı bir yönetim tarzı benimsemiştir (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012:142).

Osmanlı İmparatorluğunda 18. yüzyıldan itibaren beliren iki temel akım olmuştur: Yenilikçilik ve muhafazakârlık. Ahmet Rıza Bey'in başında bulunduğu yenilikçi kanat görünüşte ve kuramda müslümanlığa bağlı olmakla beraber gerçekte İslam düşüncesi ile uyuşmayan fikirler ortaya çıkarıyorlardı. Ahmet Rıza Bey, Auguste Comte'un okulundaydı ve yurt dışında yayınladığı *Meşveret* dergisi pozitivist düşüncededeydi. Ahmet Rıza Bey, güçlü bir merkezi yönetim vasıtasıyla yürütülecek olan Osmanlıcılık siyasetinin güçlü savunucusuydu ve bu merkezi idare başında da -her ne kadar açıkça telaffuz edilmiyorduysa da- Türklerin yer alması düşünülüyordu. Ahmet Rıza Bey'in tam karşısında da Mizancı Murad yer alıyordu. Mısırda çıkardığı *Mizan* dergisi ve özellikle İslamcı kanaatleri sayesinde çokça taraftar kazanan Mizancı Murad, halife idaresinde bir İslam İmparatorluğu kurulmasını savunuyor ve Padişah'ın İslam aleminin başına geçmesi gerektiğini ifade ediyordu. Ahmet Rıza Bey'in fikirlerine karşı olan bir diğer isim Prens Sebahattin'di. Prens, imparatorlukla adem-i merkeziyetçi bir idare kurup ferdi teşebbüsü teşvik etmek ve aydınların devlet memuriyeti yerine verimli işlere girişmesini sağlamak suretiyle imparatorluk yapısını detaylı bir şekilde değiştirmeyi düşünüyordu. Oysa temel sorun, siyasi rejim meselesini henüz halletmemiş olan ve toplumsal-ekonomik şartlarla henüz yüzleşmemiş olan bir toplumda, bu fikirlerin uygulanması oldukça erken bir vakte denk geliyordu (Karpaz, 2010:104-105).

Osmanlı'nın son dönemlerinde merkezi sahiplenilen Türkçü, laik ve sıkı merkeziyetçi kamu bürokrasisi yeni rejimin kurulmasında etkin bir rol üstlenmiştir. Yeni rejimin merkezi değer, simge ve kurumları laiklik ve Türkçülük düşüncesi üzerinden kurulmaya çalışılmıştır. Bu durum merkezin değerleri üzerinden yeni bir toplum (ulus) yaratılma sürecini de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in ilk döneminde merkezin değer, simge ve kurumlarının topluma benimsetilmesi sürecinde modern dönem siyasetin önemli aracı olan ideoloji ve devletin ideolojik aygıtları kullanılmış olsa da devletin heybetini ortaya koyan baskı aygıtları daha yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Eğitim ve propaganda aracılığıyla merkezin değerlerini içselleştiren bir insan (vatandaş) ve toplum tipi yaratmak uzun bir zaman alacağı için, bu dönemde merkezin iktidarını kurmak ve onu çevreye karşı kollamak öncelikli amaç olmuştur. Merkezin iktidarını kurma ve kollama önceliği, merkez çevre ilişkisinde gerilimli bir mücadele süreci yaşanmasına zemin hazırlamıştır (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012:143).

Türk Kurtuluş Savaşı (1920-1922) sırasında, merkez-çevre ikiliği ulusal direnişi sağlayan Büyük Millet Meclisinde de görülmektedir. Burada Kemalistler, görevden alınmış bulunan memur sınıfı üyelerinin liderliğinde bulunan ve genel hatlarıyla eşrafın desteğini alan dağıntık bir grupla mücadele halinde olmuşlardır. Meclis içindeki bu kişiler "ikinci grup" olarak adlandırılmıştır (Mardin, 2010:59). Cumhuriyetin resmi tutumu Anadolu'nun mozaik yapısını olabildiğince reddetmekti. Cumhuriyet ideolojisinin benimsetildiği kuşaklar da, böylece yerel, dinsel ve etnik grupları Türkiye'nin karanlık mazisinden kalma önemsiz kalıntılar olarak kabul ettiler (Mardin, 2010:65).

Mardine'e göre Osmanlı Devleti'nin bir arada tutmayı başardığı merkezi bürokrasi kadar, devletin işlemlerini sağlayan öz de merkezi ifade etmektedir. Çevre ise, merkezin dışında kalan toplum kesimini, bu kesimin sahip olduğu inanç, değer, kurum ve coğrafi alanı temsil etmektedir. Geleneksel dönem Osmanlı'da padişah otoritesi için önemli bir meşruiyet kaynağı olan din, padişah otoritesinin aşınarak kamu bürokrasisine geçmesiyle toplumsal muhalefeti besleyen etkili kaynaklardan biri olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde büyük ölçüde merkezde konumlanan seçkin kamu bürokrasisi yeni rejimle birlikte merkezi tamamen sahiplenmiştir. Seçkin kamu bürokrasisinin belirleyiciliğinde merkez kendisini yeni değer, simge ve kurumlara dayandırma çabası içine girmiştir. Ancak merkez yeni değer, simge ve kurumlarını çevreye benimsetme sürecinde eğitim ve ikna yönteminden daha çok baskı ve

zora dayalı geleneksel yöntemleri kullanmaya devam etmiştir (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012:141).

Merkezin "aydınlanmacı" ve "tek tipçi" tahakkümün nesnesi haline gelen çevre, 1950'li yıllara kadar totaliter bir Tek Parti ideolojisi tarafından idare edilmiş fakat çok partili hayata geçişle birlikte artık "merkezde" kendisini temsil edebilecek partiyi kendi oylarıyla seçmişti. Siyasal alanda Cumhuriyet döneminin "merkeziyle" ilk defa bu vesileyle karşılaşan "çevre" unsurları ile hala "merkez"i denetimi altında tutabildiğini 1960 yılında gerçekleştirdiği darbe ile gösteren Kemalist oligarşinin oluşturduğu "merkez" unsurları arasındaki "gerilim" uzun süre devam etmiştir. Her ne kadar "merkeze" doğru bir hareketi işaret ediyorsa da siyasal partilerle iktidara gelebilen "çevre" unsurları, uzun yıllar boyunca siyasal alan dahil hiçbir alanda "muktedir" olamadılar ve "çevre"den "merkez"e doğru bir "tehlike" oluşturmaya başladıkları her durumda Kemalist ordu tarafından "Cumhuriyet'in kazanımlarını 1923 zindeliğine" dönüştürmek bahanesiyle engellediler. Bu antagonizma (çatışma), siyasal olduğu kadar kültürel olarak da belirginleşti. 1950'li yıllarda "çevre" unsurlarının "merkez"e doğru hareketinin ve dolayısıyla kamusal alanın kültürel dönüşümünün sebeplerinden biri de kırdan kente doğru yaşanan göç olgusudur. O güne kadar seküler olan ve "merkez"in kültürünün baskın olduğu kent merkezleri, göçün ardından "çevresel" unsurlar lehine dönüşmeye başladı. (Ekinci, 1)

3. MERKEZ ÇEVRE EKSENİNDE MİLLİ NİZAM PARTİSİ (MNP)

Türkiye'de parlamenter sisteme geçildikten sonra gerek partilerin içinde gerekse parlamentolarda, İslami akımın temsilcileri yer almıştır. Atatürk ve İnönü döneminde de bu görüntü olmasına rağmen tek parti döneminin baskıcı yapısı nedeniyle bu düşünce söylem boyutu kazanamamıştır. Çok partili hayatla birlikte, Demokrat Parti (DP), Adalet Partisi (AP) ve Millet Partisi (MP) içinde gerek program, gerek kişiler, gerekse söylem bakımından İslami yoğunluk gözle görülebilir bir noktadadır (Çavdar, 1995:225).

Siyasal İslam'ın ülkemizde sahneye çıkışı DP öncesi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırka'ya (SCF) kadar dayandırılır. Siyasal islam, kemalizmin ilerici düşüncesinin sosyal tabana çeşitli nedenle tam olarak yayılamamasına bağlı olarak, özellikle çok partili rejime geçilmesinden sonra etkili olabilmıştır. Merkez (kemalist devlet)-çevre (halk) arasında gelişen bu uzaklığı doldurmak amacıyla oportünist bir şekilde ortaya çıkan merkez sağ demokrasisi ve siyasal islam, kendilerini kemalizm karşıtlığı üzerinden tanımlamayı uygun bulmuşlardır. Bu nedenle kemalizmin büyük önem verdiği laiklik, ulusal birlik, devletçilik gibi unsurların bu akımlarda hedef olarak seçildiği görülmektedir. (Örmeci, 1).

Siyasal islamın merkez sağ partilerin oportünist yapısından çıkararak kendi sesini bulması ancak Necmettin Erbakan tarafından kurulan Milli Nizam Partisi (MNP) ile mümkün olabilmıştır.

Milli nizam hareketinin öncülerinden Süleyman Arif Emre, MNP'nin kuruluş hikâyesini şöyle özetlemektedir: "MNP'nin kuruluşuna biz 1966 yılında niyet ettik. Ben o zaman Yeni Türkiye Partisi (YTP) Adıyaman milletvekili idim. Hasan Aksay AP Adana milletvekiliydi. Belli başlı isimler bunlardı. 1970 yılına kadar beklememizin nedeni AP içindeki arkadaşlardı. Bize gelin AP'yi ele geçirelim diyorlardı. Bu arkadaşlar Necmettin Erbakan'ı Konya'dan AP adayı yapmak istediler. Böylece orada bir köprübaşı elde edeceklerini sanıyorlardı. AP'deki arkadaşlar, onu bu partiye girmeye ikna ettiler. Ama Süleyman Demirel buna izin vermedi". Erbakan bahsi geçen bu olaydan sonra bağımsızlar hareketini başlattı. Konya'dan bağımsız aday olarak girdiği 1969 seçimlerini kazandı. Ardından MNP'ni kurdu. Erbakan'ın, partiyi kurmadan önce Nakşibendi Şeyhi Mehmet Zait Kotku'dan izin aldığı da söylenmektedir. Ancak kurulan bu partinin ömür uzun sürmedi (Çavdar, 1995:225).

Gerek bir taban hareketi olması ve gerekse geniş bir toplumsal tabana dayanma potansiyeli taşımasında dolayı, 1970 yılında kurulan MNP ve ardılı siyasi partiler çevrenin gerçek temsilcisi olarak ülke siyasetinde yerini almıştır. MNP ve devamında ortaya çıkan siyasi partilerin, temsilcisi olduğu çevrenin çıkar ve değerlerini merkeze taşıma çabası içinde olması, merkezin bu partilere yönelik olumsuz bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012:146).

Çevrenin muhafazakar kesiminin asli temsilcisi olarak kendisini ifade eden MNP, merkezin yoğun baskısı altında faaliyet yürütmeye çalışmış ancak merkez bu partiyi kısa bir süre içinde kapatmıştır. Partinin kapatılması sonrasında sistem içinde merkezle mücadeleyi sürdürmeye devam eden çevre 1974 yılında kendi özellikleriyle kısa süreli de olsa merkezde (parlamento ve hükümette) görünür olmayı başarmıştır. Çevrenin kendi özellikleriyle merkezin siyasi temsilcisi konumunda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) koalisyonuyla merkezde var olması ülke demokrasisi açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu koalisyonla başlayan ve milliyetçi cephe hükümetleri ile devam eden süreçte yaşanan bürokratik kadrolaşma girişimi çevreyi oluşturan toplum kesimlerinden merkeze doğru, eskisinden farklı ve hızlı bir hareketlenme yaşanmasını sağlamıştır (Çolak, 2009).

MNP, yıllarca sağ partiler temelini oluşturan dindar kesimin, eğitilmiş seçkinleri aracılığıyla siyasi platformda ilk kez yer alışı sürecidir. Parti programında sınırlı özel sektör ve devletçiliğin yerine, yaygın biçimde özel sektörün ikame edilmesi, yatırımların az gelişmiş bölgelere kaydırılması, merkezi planlama yerine bölgesel planlamaya geçilmesi, açık, gizli ve zararlı israfın önlenmesi, topraktan maksimum fayda sağlayacak adımların atılması gibi başlıklar yer almaktadır (Uzun 2013:317). Ekonomik politikalar konusunda çevrenin özel teşebbüs söylemini vurgulayan MNP, aynı zamanda Avrupa Birliği'ne de karşı bir duruş sergilemiştir. Necmettin Erbakan Türkiye'nin ortak pazara girmesine karşı olduğunu o dönem yaptığı bir konuşmada şu şekilde ifade etmiştir: "Türkiye batılı devletlerin ortak pazarına değil, doğulu ülkelerin ortak pazarına girmelidir. Türkiye batılılara nazaran geri, doğululara nazaran ileridir. Türkiye ortak pazara bugünkü şartlarda girecek olursa, bir sömürge haline gelecektir. Ortak pazar bugünkü haliyle üç katlı bir binaya benzemektedir. Üst katta Amerikan yahudileri, orta katta Avrupalı icracılar oturmaktadır. Şimdi alt katta oturacak uşak-kapıcı aranmaktadır. Türkiye bunun için ortak pazara alınmak istenmektedir (Ahmad, 2010:487). Bu ifadeler açık şekilde Türkiye'nin batı ekseninde yer almaması gerektiğini ortaya koymakta ve bu da merkez-çevre tartışmalarında MNP'nin batıyı referans alan merkezin karşısında kendini konumlandığını göstermektedir.

8 Şubat 1970'te kurulan MNP'ye başlangıçtan itibaren, aşırı dinci çevrelerce ilgi gösterilmesi, 1971 başlarında Ankara'da toplanan ilk büyük kongresinde hilafet ve şeriat konularında konuşmalar yapılması Türkiye'de laiklik tartışmalarını beraberinde getirmiş ve süreç partinin kapatmasıyla sonuçlanmıştır.

Kapatma davası açan başsavcı tarafından hazırlanan iddianamede yer alan bazı suçlamalar arasında bazı hatiplerin il ve ilçelerde yaptıkları konuşmalar, milli nizam marşı, İslam ülkeleriyle ekonomik münasebetlerin geliştirilmesi gerektiğine dair parti görüşü, gençlik kollarının neşrettiği broşür, çeşitli gazetelerde MNP'ni eleştiren, mizah maksadıyla çizilmiş karikatürler vs yer almıştır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Türk siyasi hayatı temel olarak iki ana çizgi üzerinde şekillenmiştir. Bunlardan ilki merkezîyetçi, elitist bir yapıda olan ve Türkiye modernleşmesini kendine misyon edinmiş Ahmed Rıza'nın İttihad Terakkisi, ikincisi çizgi ise, Prens Sebahattin'in başını çektiği adem-i merkezîyetçi ve liberal görüşleri temel alan Ahrar Fırkası ile başlayan ve günümüze kadar devam eden siyasi çizgidir. Bu iki grup dışında Mizancı Murad'ın önderliğindeki bir İslami akım da söz konusudur ancak genel hatlarıyla bu hareketi ikinci siyasi çizgiye dahil etmek

doğru olacaktır. Çünkü Cumhuriyet'in daha ilk yıllarında dahi Mecliste, seçkin batılılaşma ekseninde toplum mühendisliğine soyunan, dönemin dünya gerçeğine uygun olarak ulus devlet ekseninde tüm farklılıkları reddeden ya da yok eden merkezîyetçi Kemalist ideolojinin karşısında sistemin dışladığı tüm kesimlerin ikinci grubun içinde yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kesimlerden biri de, sekülerleşme yolunda dini argümanları öteleyen yeni rejimde sistemin dışladığı muhafazakar islami kesimdir. Milli Nizam Partisi 1970'lerde kurulduktan sonra bu kesimin sesini duyurmaya çalışan bir parti olmuştur.

Merkez çevre yaklaşımı, Türkiye'nin sosyal ve siyasal yapısının çözümlenmesinde anahtar konumunda olmuştur. Batıda sosyal ve siyasal yapının oluşumunda belirleyici olan toplumsal sınıf ayrımının Türkiye'de belirgin bir şekilde ortaya çıkmaması, ülkedeki sosyal ve siyasal yapının yöneten-yönetilen ikilemi üzerinden açıklanmasını daha kabul edilir kılmıştır. Merkez çevre ilişkisi klasik dönem Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne, siyasal yapının çözümlenmesinde önemini korumasına karşın dönemsel değişimler yaşanmıştır. 1950'de (DP) iktidara gelmesi 1970'te MNP'nin kurulması, 1983'te Anavatan Partisi (ANAP) iktidarı, 1996 Refah-Yol koalisyonu ülkedeki merkez çevre ilişkisi açısından önemli gelişmeler olsa da merkez çevre ilişkisindeki asıl dönüşüm 2002 sonrası, Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidarında yaşanmıştır. (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012:139)

Türk siyasi hayatında MNP'nin çevre partisi olduğuna dair birkaç örnek verilecek olursa; (Parti programından)

- Partimizin, milletimizin manevi kalkınma yanında müspet ilimlerde ve teknikte taklitçilikten kurtulması, yapıcı, keşf ve icad edici gerçek bir inkişafa ve her sahada büyük şahsiyete gaye edinmiştir. (Batılılaşma anlamına gelen taklitçilikten uzaklaşma)

- Müşterek davalara iman, müşterek tarih şuuru, müşterek kültür ve gaye bitliği içerisinde ve müşterek bir ruhi muhteva potasında erimiş toplulukları tam bir vahdet içinde kabul edici, zarfı mazrufa göre kıymetlendirici ve bu ölçüler dışında hiçbir tefrik yapmayıcı bir milliyetçilik anlayışına sahibiz. Devlet özel teşebbüsü adil şartlar dairesinde nizamla, teşvik ve geliştirmeye çalışırken onun gücünün yetmediği işlerde veya milli menfaatlerin emrettiği hallerde bizzat teşebbüslere girişecektir. (Özel teşebbüs vurgusu)

Parti Lideri Necmettin Erbakan bir konuşmasında: "150 yıl önce Selanik'te kurulmuş hareket ordusu'ndaki subaylar kandırılmış ve Sultan Abdülhamit Han tahttan indirilmiştir. MNP milletin iman davasını kendisine şiar edinmiştir. Türkiye'de bugün üç yol var; Birinci yol; solculuk, sonu komünizmin yolu, bu yolda CHP var. İkinci yol; kozmopolit masonluk yolu. Bu yolda AP levhası var. Üçüncü yol; MNP yolu. Bu yol sağı temsil eden; Hak yolu, iman Yolu... Önümüzdeki seçim sonunda sizleri 1973 yılında Ayasofya Camii'nde namaz kılmağa davet ediyorum" ifadelerini kullanmıştır (<http://milligorusportal.wordpress.com/milli-nizam-partisi/>). Bu ifadelere bakılacak olursa Sultan Abdülhamit'i tahttan indiren İttihat Terakki yani birinci grubun karşısında yer aldığını belirtmiş devam eden cümlelerinden de bunu pekiştirmiştir. Kısacası MNP, Türk siyasi çizgisinde ikinci çizgide yer almış "Laik" Türkiye Cumhuriyeti'nde öteki olarak görülen ve merkezden uzaklaştırılan muhafazakar kesimin temsilcisi olarak son 50 yılda (devamındaki partiler ile birlikte) çevrenin temsilcilerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2010). Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980, Hil Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Çavdar, T. (2008). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi -1950'den Günümüze-, İmge Kitabevi Ankara.
- Çolak M. (2009). Merkez Çevreyi yeniden Düşünmek 1923-1980, Kacaeli Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Ekinci Y. (-) <http://hurbakis.net/content/merkez-cevre-iliskileri-baglaminda-turkiyede-toplum-ve-siyaset> (21.01.2016)

Gülener S. (2007). Türk Siyasetinde Merkez-Çevre İlişkilerinin Seyri ve 27 Mayıs 1960 Darbesi, Bilgi Degisi, (14): 36-66.

Tuncel G. & Gündoğmuş B (2012). Türkiye Siyasetinde Merkez-Çevrenin Dönüşümü ve Geleneksel Merkezin Konumlanma Sorunu, Gazi İİBF Dergisi, 14(3): 137-158.

Karpat H. K. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul.

Mardin Ş. (2010). Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri, Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul.

Örmeci O. (-) <http://ydemokrat.blogspot.com.tr/2010/11/siyasal-islam-akp-rp-karsilastirmasi.html> (21.01.2016)

Shils, E. (2002).Merkez-Çevre (çev: Y.Z. Çelikkaya) Türkiye Günlüğü, S:70

Uzun T. (2013). Siyasal Partiler-İttihat Terakki'den Günümüze-, Orion Yayınları, Ankara.

<http://milligorportal.wordpress.com/milli-nizam-partisi/>(15.01.2016)